

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 8, Issue 1, March 2020, p. 124-134

Received	Reviewed	Published	Doi Number
15.01.2020	26.02.2020	15.03.2020	10.29228/ijlet.41781

A Lady Poet Who Tells Her Own Lullaby: Gülperî Hanım

Filiz KALYON¹

ABSTRACT

Appearing among in the products of oral literature throughout literature's historical development, Ninni is an important acquisition, gaining value by the educative aspect of woman's motherhood qualification and stand-ing out with the property of its lines' and tone's productivity. Folk Literature and Divan Literature, draw atten-tion with their literary arts and lyric recitations. One of the oldest examples seen in Divan Literature is a chapter in Sheikh Galip's work named "Hüs-n ü Aşk". Another example of ninni in Divan Literature belongs to Şeref Hanım. These two seperate ninnis that are included in Şeref Hanım's Divan and written in the form of murabba (quadrate) consist of 20 and 12 bents (cantos). The ninni that was written by Gülperî Hanım and is subject to our work holds a difference from the other mentioned ninnis. In this example of ninni, the poet recites the ninni not to another person but to oneself. It is beneficial to look at Gülperî Hanım's life story in order to determine the reason of this strange situation. In the first resource that includes Gülperî Hanım's name, it is stated that Gülperî was an odalisque with a Circassian origin and again it is stated that she lived in the palace of Egypt's governor Ibrahim Pasha's wife Hoşyar Hanım. After being detached from her family, Gülperî Hanım who was sold at the slave bazaar which was a fact of the period, once again expresses her being taken as an odalisque with her lines of poetry. Being one of the female representatives of Classical Literature in the country, Gülperî Hanım's poems and life style are also remarkable. In this work, as a poet that tells her own lullaby, Gülperî Hanım will be intro-duced briefly and her ninni that is also seen in Sheikh Galip's works in Classical Literature will be emphasized.

Key Words: Gülperî Hanım, Classical Turkish Literature, lullaby

Kendi Ninnisini Dillendiren Bir Hanım Şair: Gülperî Hanım

ÖZET

Edebiyatın tarihsel geçmişi içerisinde, sözlü edebiyat ürünleri arasında yer almış olan ninni, kadının analık vasfının eğitcilik yönüyle değer kazandığı ve kendi mısraları ile tınısının üreticilik özelliğiyle ön plana çıktığı önemli bir kazanımdır. Türkçenin ilk sözlüğü olarak bilinen Divânü Lugâti't-Türk'te "balu balu" şeklinde geçen ninni Arapça'da "tevhide", Farsça'da ise, "lâlâ" kelimeleriyle karşılanmaktadır. Halk edebiyatı ile Divan Edebiyatı'nın müştereklerinden biri olarak kabul edilen ninniler içerdikleri edebi sanatlar ve lirik söyleyişlerle de dikkat çekmektedir. Çalışmamıza konu olan ve Gülperî Hanım tarafından yazılan ninni ise, bahsi geçen ninnilerden farklı özellik taşımaktadır. Bu ninni örneğinde şair bir başkasına değil, kendisine ninni söylemektedir. Bu ilginç durumun sebebini belirlemek için Gülperî Hanım'ın hayat hikayesine bakmakta yarar vardır. Gülperî Hanım'ın isminin ilk olarak geçtiği kaynakta, onun Çerkez asıllı bir cariyeye olduğu ve Mısır valilerinden İbrahim Paşa'nın hanımı Hoşyar Hanım'ın sarayında bulunduğu belirtilmektedir. Cariye olarak saraya geçiş hikayesinden önce, kendisinin anne sütü emen bir bebek oluşu ve yuvasından ayrılışını, şiir yoluyla anlatan Gülperî Hanım, dizeleriyle annesi ve ailesinden ayrılışının kendisini nasıl üzdüğünü belirtmektedir. Ailesinden koparıldıktan sonra dönemin bir gerçeği olan köle pazarında satılan Gülperî Hanım, kendisinin bir cariyeye olarak alınışını yine dizeleriyle ifade etmektedir. Özellikle XIX. yüzyıl ortaları ile XX. yüzyıl başlarında Mısır'da klasik edebiyat alanında önemli kadın şairler yetişmiştir. Klasik edebiyatın ülkedeki kadın temsilcilerinden olan Gülperî Hanım'ın şiirleri ve hayat tarzı da dikkat çekicidir. Bu çalışmada kendi ninnisini söyleyen bir şair olarak Gülperî Hanım kısaca tanıtılacak ve klasik edebiyatta Şeyh Galib'de de örneğine rastlanan ninnisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gülperî Hanım, Klasik Türk Edebiyatı, ninni

¹ Dr., MEB, kalyonfiliz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7523-4168.

Giriş

Osmanlı dönemi ve öncesinde Türkler Mısır yönetiminde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Mısır'da bırakılan tarihi ve kültürel eserlerin sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Osmanlı öncesi tarihi eserler açısından Memlûkler dönemi dikkate değerdir. Osmanlılar dönemi ve öncesinde bırakılan tarihi eserler günümüzde de tüm ihtişamlarıyla ayakta durmaktadırlar. Mısır'daki tarihi Türk eserleri yoğun olarak başkent Kahire'de bulunmaktadır. Eserlerin Kahire'de bulunduğu semtler, eski Kahire diye adlandırılan bölgededir. Söz konusu bölgedeki tarihî yapılar arasında Tolunoğlu Camii, Kubbetü'l-Guri, saraylar, çeşmeler vb. yer almaktadır. Ne var ki bu eserlerin bir bölümü bakımsızlık ve ilgisizlikten dolayı yıpranmış durumdadır. Söz konusu eserlerin Türkiye-Mısır arasındaki siyasi ilişkilerin daha doğrusu siyasi iletişimsizliğin dışında tutularak iki ülke hükümetleri arasında sağlanacak koordinasyon ile ele alınarak onarılması gerektiği düşüncesindeyiz.

Mimarî yapıların dışında Mısır'da bulunan tarihi, coğrafi, dinî, dil ve edebiyata dair de sayıları on bini bulan yazma eser bulunmaktadır. Sadece Mısır Millî Kütüphanesinde (Darü'l-Kütübü'l-Kavmiyye) beş bin civarında Türkçe yazma eser bulunmaktadır. (Kalyon, A. ve Kalyon, F. 2015: 3) Mısır'daki kültürel varlığımızla ilgili merak edilen pek çok nokta bulunmaktadır. Türklerin hangi dönemlerde ülkede yaşadıkları, ülke idaresinde ne şekilde söz sahibi oldukları, burada bıraktıkları maddi ve manevi kültür unsurları ve Mısır'daki Türk kültür varlığı ile ilgili olarak Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından "Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları" isimli bir eser hazırlanmıştır. Bu eser, Mısır'daki Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürünün tanınması açısından önemli bir kaynaktır. Söz konusu eser sayesinde Türk dili ve edebiyatı açısından önemli olan şairlerin hayatları ve eserleri üzerinde ülkemizde ayrıntılı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Mısır'da edebiyat alanında 1800'lü yılların ortalarında yetişerek 1900'lü yılların başlarında dil ve edebiyat açısından etkin olan yazar ve şairler söz konusudur. Bu şahsiyetlerin ortak özellikleri kadın olmalarıdır. Şair olanlar Ayşe İsmet Teymûrî, Çeşm-i Âfet Hanım ve Gülperî Hanım'dır. Prenses Kadriye ise yetiştiği dönemin önemli yazarlarından birisi olarak değerlendirilebilir. Her üç şairin şiirleri Türkiye'de yayımlanmıştır. Bu şairlerden Çeşm-i Âfet Hanım Divanı, Semra Tunç tarafından yayımlanmıştır. Çeşm-i Âfet Hanım, şiirlerinde kendine ve şairliğine güvenen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tunç, 2012: 26) Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hâtırat'ı tarafımızdan yayımlanmıştır. Güldeste-i Hâtırat'ta şairin tarih ve edebiyat birikimi gözlenmektedir. (Kalyon, 2014: 16) Sözüne ettiğimiz yüzyılda Divan şiiri sahasında Kahire'de yetişen önemli bir şahsiyet de Ayşe Teymûrî'dir. Divanı Abuzer Kalyon tarafından yayımlanmıştır. (Divan Şiirinin Nil'deki sesi Ayşe Teymûrî Divanı, Akçağ Yay. 2013) Ayşe Teymûrî, Mısır'da siyaset ve edebiyat alanında etkili olan Teymûrî sülalesine mensuptur. Mey Ziyâde Teymûrî hakkında yazdığı Şairetü't-tali'a A'îşe Teymûrî isimli kitabında, Ayşe Teymûrî'yi Türkçe, Arapça ve Farsça şiir yazmasından dolayı "Üç dilli şair" olarak vasıflandırmaktadır. (Kalyon, 2013: 11) Çerkez asıllı bir cariye ile evlenen İsmail Teymûrî Paşa'nın bu evliliğinden dünyaya gelmiştir. (İhsanoğlu, 2006: 52) Bir şair olarak ilmî yönden babasının da desteğiyle kendisini yetiştirmiştir. Mısır Millî Kütüphanesinin zenginleşmesinde önemli rolü olan Ahmet Teymûrî Paşa Koleksiyonu, kardeşine aittir. Gülperî Hanım, Mısır'ın çeşitli bölgelerine, İstanbul ve Avrupa'ya yaptığı seyahatlerde gördüğü yerler hakkındaki düşüncelerini şiirlerinde akıcı bir üslupla işlemiştir. (Kalyon, 2014: 19) Gülperî Hanım'ın bu gözlemlerini işlediği eseri Güldeste-i Hâtırat adını taşımaktadır. Bu kitap 99 sayfa olup, baskı tarihi belirtilmemiştir. Gülperî Hanım'ın mesnevi tarzında kaleme aldığı eser bahr-i hezcin mef' û lü /me fâ i lün /fe û lün kalıbıyla yazılmıştır. Gazeller de dâhil olmak üzere eserin tamamında aynı vezin uygulanmıştır. (Kalyon, 2015: 144) Mısır'da kültür ve edebiyat alanında yetişen bu üç önemli kadın sanatçı klasik edebiyat mensubudur. Klasik edebiyatçıların dışında kalan önemli

şahsiyetlerden birisi de Prensese Kadriye'dir. Kitaplarında ve başka yayın organlarında çıkan makalelerinden hareketle Prensese Kadriye'nin dönemin yetersizlikleri içinde kendisini iyi yetiştirdiği söylenebilir. Kurtuluş Savaşı'na verdiği destek ve Atatürk'le kurduğu yakın diyalogları ile dikkat çekmektedir (Kalyon, Kozlu: 2017: 53-54). Prensese Kadriye Hüseyin, eserlerinde akıcı bir üslupla halkı aydınlatacak düşünceleri işlemiştir. Seçtiği kavramları deneme tarzında açıklamıştır. İçinde bulunduğu toplumu aydınlatacak fikirleri basın-yayın yoluyla geniş halk kitlelerine ulaştırma çabası içine girmiştir. Kavalalı ailesine mensup olan Prensese Kadriye Hüseyin'in Fransızca ve Türkçe yazdığı kitapları bulunmaktadır (Kozlu, 2018: 3).

Gülperî Hanım ve Ninnisi

Edebiyatın tarihsel geçmişi içerisinde, sözlü edebiyat ürünleri arasında yer almış olan ninni, kadının analık vasfının eğitici yönüyle değer kazandığı ve kendi mısraları ile tınısının üreticilik özelliğiyle ön plana çıktığı önemli bir kazanımdır. Türkçenin ilk sözlüğü olarak bilinen Divânu Lugâti't-Türk'te "balu balu" (Atalay, 2006: 232) şeklinde geçen ninni Arapça'da "tevhide", Farsça'da ise, "lâlâ" kelimeleriyle karşılanmaktadır.

Anne ile çocuğun ilk iletişimlerinden biri olan ninni kaynaklarda şu şekilde tanımlanmaktadır:

Kendilerine has bir üslup içerisinde, dandini dandini formuyla başlayıp ,e,e,e,e / e yavruma e, e şeklinde sonlandırılan bu manzumelerin ilk şâiri ve bestekârı annelerdir. Ninniler; sevgi, şefkat, dilek, temenni gibi temalar yanında zaman zaman ayrılık, gurbet, özlem ve şikâyet gibi temler de içerirler. (Çelebioğlu, 1995: 10-17)

Annenin içinde bulunduğu ruh hali, ailenin sosyal yapısı, baba mesleği, kültürel özellikler gibi durumlara göre şekillenen ninniler, anneden çocuğa geçen bir miras özelliği taşımaktadırlar. Ninnilerin belli bir formu yoktur. Annenin şiir ve melodiye yatkınlığı ya da kültürel geçmişindeki kazanımları ninnilerin tarzını belirleyen en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anonim şiir özelliği gösteren ninnilerin; "İlk söyleyenleri unutulmuş halka mal olmuşlardır. Genellikle nazım karakteri gösterirler. Hece ölçüsüyle ve sade bir dille söylenirler. Vezin, kafiye yapısı ve mısra sayısı her zaman düzenli olmaz." (Kurnaz, 1997: 48)

Halk edebiyatı ile Divan edebiyatının müştereklerinden biri olarak kabul edilen (Kurnaz, 1997: 48) ninniler içerdikleri edebi sanatlar ve lirik söyleyişlerle de dikkat çekmektedir.

Divan edebiyatında görülen en eski örneklerden biri Şeyh Gâlib'in "Hüsn ü Aşk" adlı eserindeki bölümdür. Bu bölümde Aşk'ın dadısı tarafından dillendirilen ninni, beşikte henüz bebek olan Aşk'a yapılan nasihatleri ve uyarıları içermektedir. Aşk'ın türlü belalara maruz kalacağını ve feleğin ona karşı olacağını anlatan dadı, Aşk'a uyumasını ve kulağında Allah sedasının yer etmesini söyler:

Ey mâh uyu uyu ki bu şeb
Gûşunda yer ede bang-ı yâ Rab
Ma'lûm degil egerçi matlab
Öyle görünür ki hükm-i kevkeb
Sih-i siteme kebâb olursun

Ey ay yüzlü! Uyu. Uyu ki bu gece kulağında yer etsin "Ya Rab" sesi. Gerçi istenilenin ne olduğu bilinmese de yıldız hükmünce görüldüğü gibi sitem şişine kebap olursun.

Ey gonca uyu bu az zamândır
 Çarhun sana maksadı yamandır
 Zîrâ katı tünd ü bî-amândır
 Lûtf etmesi de velî gümândır
 Havfım bu ki pek harâb olursun (Kalyon, 2018: 153-154)

Ey gonca! Uyu bu kısa zaman ve feleğin sana kastı yamandır. Zira çok sert ve amansızdır. Gerçi lütfü da zandan ibarettir. Korkum o ki çok perişan olursun.

Divan edebiyatında görülen bir diğer ninni örneği de Şeref Hanım'a aittir. Şeref Hanım Divanı'nda (Arslan, 2002) bulunan ve murabba şeklinde yazılmış olan bu iki ayrı ninninin ilki 20, ikincisi 12 bentten oluşmaktadır.

Bir hanım şair olması hasebiyle ninnilere daha yatkın olduğu düşünülen Şeref Hanım, divanında geçen bu ninnileri kendi evlenmediği ve çocuk sahibi olmadığı için, bütün sevgisini ve ilgisini yönelttiği yeğenlerine hitaben söylemiştir. Bu ninni örneğinde daha çok hitap edilen çocuklara yönelik iyi dilek ve temennilerde bulunan Şeref Hanım, yeğenlerinin ileride iyi yerlere geleceğini ümit etmiş, özellikle şairliğe yatkın olan yeğenine, önemli şairlerin isimlerini de anarak âdetâ onlar gibi değerli şairlerden biri olması yönünde nasihatte bulunmuştur. Nasihat verme özelliğinin de kullanıldığı bu ninniler, söyleyenin hitap edilen çocuktan beklentisinin olması ve gelecekte edineceği mesleğe dair yönlendirmesi açısından dikkat çekicidir.

"Kendisinin de şâir olması münasebetiyle yeğenlerine de aynı yolda yürümeyi öğütleyen şâir, sadece Osmanlı sahasından şâirleri değil İranlı şâirlerin de adlarını zikrederek yeğeni Nebî Bey'in hepsinden üstün bir şâir olmasına dair temennisini şöyle dile getirmektedir:

Dinle ki oldı beyân
 Matlab u maksûd-ı cân
 Olasın oğlum hemân
 Gâlib-i her şâ'irân
 Hâfız u Sâ'ib degül
 Nâbî vü Tâ'ib degül
 Vehbî vü Râgıb degül
 Cümleyi geç bî-gümân (Murabba' 6 /1-2)" (Tanrıbuyurdu, 2015: 112-120)

Çalışmamıza konu olan ve Gülperî Hanım tarafından yazılan ninni ise, bahsi geçen ninnilerden farklı özellik taşımaktadır. Bu ninni örneğinde şair bir başkasına değil, kendisine ninni söylemektedir. Bu ilginç durumun sebebini belirlemek için Gülperî Hanım'ın hayat hikayesine bakmakta yarar vardır.

Gülperî Hanım'ın isminin geçtiği ilk kaynakta, onun Çerkez asıllı bir cariye olduğu ve Mısır Valilerinden İbrahim Paşa'nın eşi Hoşyar Hanım'ın sarayında bulunduğu belirtilmektedir (İhsanoğlu, 2006: 63).

Cariye olarak saraya geçiş hikayesinden önce, kendisinin anne sütü emen bir bebek oluşu ve yuvasından ayrılışını,

O şir degül ki hûn-ı dildir
 Leb-teşne için uyûn-ı dildir
 Hayfâ ki zaman fitâma irdi
 Hûn-ı dil ise hitâma irdi

O süt değil, gönülden akan kandır, susamışlar için gönlün kaynağıdır. Yazık ki süttten kesilme vakti geldi ve o gönül kanı son buldu.

İfadeleriyle anlatan Gülperî Hanım, bu mısralarla annesi ve ailesinden ayrılışının kendisini ne kadar çok üzdüğünü belirtmektedir. Ailesinden koparıldıktan sonra dönemin sosyal hayatının bir gerçeği olan, insanların köle pazarında satılması ile bağlantılı olarak Gülperî Hanım, kendisinin bir cariyeye olarak alınışını şu mısralarla ifade eder:

Altun ile vezn olundı cismim
 Her çend degildi Yûsûf ismim

Aldı beni çünkü Vâlde Paşa
 Gülzârımı eyledi temâşa (Kalyon, 2014: 30).

Gülperî Hanım Hidiv İbrahim Paşa'nın eşi, Hidiv İsmail Paşa'nın da annesi olan Hoşyar Hanım'ın yanında iyi bir eğitim almış ve Arapça, Farsça gibi dönemin edebiyat ve kültür aracı olan dillerini de öğrenme fırsatı bulmuştur.

Hoşyar Hanım'ın himayesine girdiği andan itibaren onu bir anne olarak kabul eden, hatta kendisine Gülperî ismini uygun gören hanımının vefatı onu derinden incitmiştir. Kendi öz annesinden ayrılıp Hoşyar Hanım'ın himayesine girmesini,

Bir anne beni bıraktı hâke
 Bin anne çıkardı evc-i pâke

şeklinde dillendiren Gülperî Hanım, kendisini yetiştiren Hoşyar Hanım'ın vefatı üzerine Hidiv İsmail Paşa'nın eşi Çeşm-i Âfet Hanım'ın nedimesi olmuş ve bu hanımın himayesine girmiştir (Tunç, 2012: 13).

Kendisi de bir şair olan Çeşm-i Âfet Hanım'ın yanında eğitimine devam eden Gülperî Hanım, Hidiv İsmail Paşa ve eşinin çıktığı yurt dışı gezilerinde onlara refakat ederek farklı kültürleri yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

Gülperî Hanım, çocukluğundan itibaren öz annesinin şefkat ve ilgisinden uzak kalmıştır. Annesizliğinden kaynaklanan bu şefkat eksikliği ve ihtiyacını kendisini himaye eden saray soylu hanımların ona olan ilgi ve destekleriyle gidermeye çalışmıştır. Dönemin hayat şartları dikkate

alındığı zaman, kendisinin Kahire Sarayında maddi bakımdan sıkıntısının olmadığı söylenebilir. Hatta Çeşm-i Âfet Hanım'ın yanında prestijli bir hayatı bile olmuştur.

Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hâtrât isimli eserinde bulunan "Şairâne Nenni" başlıklı kısım, şairin annesizliğinden kaynaklanan bir duygu birikimini mısralara yansıtması açısından dikkate değerdir. Gülperî Hanım'ın eserinde, kendi bebekliği ve anne sütünden kesilmesinin anlatıldığı kısımdan hemen sonra gelen bu bölüm, şairin beşikte yatan kendi bebeklik haline ninni söylemesi açısından önemlidir. İşte bu durum, edebiyatta örneğine çok da rastlanmayan bir özelliği gözler önüne sermektedir.

Şa'îrâne Nenni

Nenni dirim ol civâna nenni
Pirâye-i mehd-i câna nenni

Gül vâdi açıldı gülşenimde
Bu gülfem ü gül-dehâna nenni

Bâ küre-i ravza-i ümîdim
Nev-bâve-i bâğ-ı câna nenni

Şair can beşiğinin süsü olan ve gül bahçesinde gül vadisinin açılmasına yol açan gonca dudaklı gül ağzılı bu bebeğe ninni söylemektedir. Bu bebek ümit bahçesinin kaynağı ve bağı yeni yetişen canıdır. Gülperî Hanım bu söylemiyle hayata ve geleceğe dair ne kadar ümitli olduğunu da göstermiş olmaktadır. Çünkü anne kucağından istemeyerek de olsa ayrılan bu bebek kendisine sahip çıkan ve onun güzel yetişmesine katkı sağlayan başka annelerin elinde büyüyecektir.

Lâlâsı olunca rûh-ı kudsî
Söyler ana kudsiyâne nenni

Geh-vâredeki Mesih'dir bu
Söyle ana Meryem ana nenni

Şair yukarıdaki mısralarda, beşikte yatan bebeğe kudsiyetlik atfetmiş ve bebeği Hz. İsa (a.s) nın bebekliğine benzetmiştir. Hz. İsa'nın doğumunu yönlendiren melek olarak bilinen Cebrail Aleyhisselam, şiirde bu bebeğin lâlâsı olarak gösterilmiştir.

Lâlâ, "bir çocuğu gezdiren, oyalayan uşak" (Devellioğlu, 1993) anlamına gelen Frsça bir kelimedir. Kelimenin Farsçada ninni anlamında da kullanıldığı dikkate alınırsa lâlâ olan kişinin çocuğu oyalama onu uyutma ve ona nasihat içeren sözler söyleme hususunda görevlendirilmiş kişi olduğu da düşünülebilir.

Yukarıdaki mısralarda Gülperî Hanım, kendi bebekliğini Hz. İsa'nın bebekliğine benzeterek, kendisini yetiştiren anneyi de Hz. Meryem'e benzetmiştir. Bu yolla hem kendi bebekliğine hem de kendisini yetiştiren anneye bir kudsiyetlik kazandırmıştır.

Hız. Meryem'in kendisine sorular yöneltenlere cevap vermeyip, cevabını ondan almaları için beşikteki bu bebeği işaret etmesi ve Hız. İsa'nın beşikte konuşan bir bebek özelliği taşıması Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamber kıssalarından biridir. Şair ileride söz söylemede ustalık kazanacağına bir işareti olarak, kendisini henüz beşikteyken konuşan Hız. Mesih'e benzetmiştir.

Mış mış uyusun füsûnsâzım
Olsun ana bu fesâne nenni

Bak eylesün beşikte nâle
Ya başlamasun figâne nenni

Âğûşum anun salıncağıdır
Ursun kolan âsmâna nenni

Şair büyüleyici güzellikte olan bu bebeğe hikâyeler anlatmakta ve onu uyutmaya çalışmaktadır. Ağlayıp inlememesi için onu bazen beşikte kimi zaman da kollarına alarak sallamaktadır. Son mısradaki geçen "kolan" kelimesi "yassı ip, salıncak ipi" anlamında olup "kolan urmak" deyimini ise "salıncakta karşılıklı sallanmak" anlamına gelmektedir (Şemseddin Sâmî, 1998). Şair kendi kucağını bir salıncak gibi düşünmüş, kollarını da, ileri geri gidip gelirken göğe uzanan salıncak ipi şeklinde teşbih etmiştir.

Bebeği kucağında taşıyan ve onu uyutmaya çalışan kişi o kadar şevk ve istekle sallamaktadır ki kucak âdeta bir salıncak olmuştur. Bebek ve onu sallayan da salıncakta karşılıklı sallanan iki kişi olarak gökyüzüne doğru uzanmaktadır.

Söyler ise Gülperî sezâdır
Mahsûl-i dil ü cinâne nenni

Olsaydı felekde rahm-ı mâder
Olmazdı evet fitâma rehber

Şair beşikte yatan bu bebeği cennet bahçesinin bir ürünü olarak görmekte, bu güzel ve değerli bebeğin ninni söylemenin yerinde olacağını düşünmektedir. Şair ikinci beyitte annesine sitem etmektedir. "Eğer dünyada anne merhameti diye bir şey olsaydı, bebeğin süttten kesilmesine izin vermezdi" derken kendi annesinin kendisini bilerek başkalarına vermesine işaret etmektedir.

Osmanlı döneminde, köle ve cariye temininde savaşta esir düşen insanları özelliklerine göre ayırt edip sarayda değerlendirme şeklinde bir uygulama olduğu bilinmektedir. Ayrıca ailelerden satın alma da köle ve cariye temininde bir yol olarak kabul edilmiştir.

"Esir kaynaklarının en önemlisi ve klasik olanı "satın alma" yoludur. Eskiçağdan beri süregelen bu ticari gelenek, Osmanlı İmparatorluğu boyunca sürmüş, üstelik büyük bir kazanç yolu olmuştur. Nitekim Osmanlı devletinde esir ticaretini besleyen dört ana bölge söz konusudur. Birincisi Kafkas bölgesidir ki Çerkez, Abaza ve Gürcü köleler bu bölgeden geliyordu." (Parlatır, 1987: 12)

Kafkas bölgesinden gelen köle ve cariyeler zeki ve hassas bir ruha sahip oldukları için sarayda yer edinmeleri daha kolay olmuştur. Bu yüzden aileleri tarafından henüz küçükken verilen çocukların bir kısmı, sarayda sonraları kendisinden çokça söz edilen sultanlardan olmuştur.

Özellikle maddi durumu kötü olan ya da çocuklarının daha rahat bir hayat yaşamasını isteyen aileler tarafından verilen genç kız ve erkekler, sarayda köle ya da cariye olarak çeşitli bölümlerde görev almışlardır. Çerkez kızların henüz beşikteyken aileleri tarafından saraya uygun görülmesi kaynaklarda şu şekilde yer almaktadır:

“Çerkez, Gürcü ve Rus asıllı cariyeler genellikle satın alınarak hareme sokulurdu. Birçok Çerkez kadınları, kızlarını beşikten itibaren “Padişah haremî olup ihtişam ve elmaslar içinde hayat sür” diye yetiştirirlerdi. İstanbul pazarında en çok Çerkez, Abaza ve Gürcü cariyeler satılmaktaydı.”(Akgündüz, 1995: 276).

Kaynaklarda Çerkez asıllı bir cariye olduğu belirtilen Gülperî Hanım'ın da bu yolla saraya alındığı yüksek bir ihtimal olarak görülmektedir:

Eylerdi gam-ı hazânı kış kış
Her fitne-i bî îmânı kış kış

Şair yukarıdaki mısralarda önceki beyitlerin devamını getirmekte ve anne merhametinin kendisine neler kazandıracığından söz etmektedir. Gülperî Hanım'a göre sonbahar hüznüne bürünmesinin tek müsebbibi annesinin kendisini bırakmasıdır. Eğer annesi bırakmasa hüznü bir hayatı olmayacaktır. Kendisinin maruz kaldığı merhametsizce, gaddarca fitnelerin kaynağı da yine annesinden ayrı düşmesidir.

Gülperî Hanım, kendisini himaye eden ve yetişmesinde katkıları olan hanımlarına her ne kadar müteşekkîr kalsa da kendi iç dünyasında anne özlemiyle yanıp tutuşmaktadır.

Küçük yaşta ana kucağından ayrılıp köle pazarında satılmış olan ve saraya cariye olarak getirilen Gülperî Hanım, klasik bir Çerkez kızı olarak hassas ve duygusal bir yapıya sahiptir. Yukarıda belirtildiği gibi Çerkez asıllı cariyelerin saraya alınış sebeplerinden biri de bu hassas ve narin yapılarıdır. Bu özelliği her ne kadar kendisinin saraya girmesine katkı sağlasa da anne sevgisinin özlemi ve eksikliği hususunda kendisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Şairin bu özlemi, Güldeste-i Hâtırât adlı eserinde yer alan bazı beyitlerde kendisini şu şekilde göstermektedir:

Zîrâ anadan olunca mehcûr
Tıflâne olur cihân deycûr

Elbet anadır hayât-ı etfâl
Her çend Hudâ rahîm ü mufazzâl

Gel bak kuzuya arar anasın
Kat'a tanımaz olur atasın

Darb itse ana çocuğu nâgâh
Âh ana deyü ider yine âh

Mâder kucağı zihî şerefdir
Lû'lû-yı tîfûle bir sadefdir (Kalyon, 2014: 29)

Şair eserinde yer alan bu ninni bölümünü aşağıdaki kısımla nihayete erdirerek bundan sonraki kısmı çocukluk ve hocalardan eğitim alma dönemiyle birleştirmektedir:

Gösterdi bana zamâne hey-hât
Tîğ-i gam-ı hûn-feşâne heyhât

Bir yâre açıldı dilde nâgâh
Südden kesilince h'âh u nâ-h'âh

Zîrâ ki didi hekîm-i dânâ
Üstâd Ebû 'Alî-i Sînâ

Südden kesilince tıfl-ı nâcâr
Mecrûh olur fu'âdı yek-bâr

“Şairâne Nenni” adlı bölümün son kısmı olan yukarıdaki mısralarda şair, zamanın kendisine kan fışkırtan keder kılıcını gösterdiğini söylemektedir. Bu ifade, şairin hayatından çok da memnun olmadığını ve acı verici durumlar yaşadığını ifade etmesi açısından dikkat çekicidir.

İkinci beyitte elinde olmadan süttten kesilme hadisesinin bebeği olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Anne sütünün zamansız kesilmesi, bebeğin güçsüz düşmesine ve hastalanmasına sebep olmuştur. Öyle ki bebeğin kalbinde yara oluşmuş ve tedavi ihtiyacı hasıl olmuştur.

Hekimlerin ustası olarak bilinen İbni Sina ünlü tıp kitabı El-Kânun-Fi't-Tıb adlı eserinde anne sütünün faydalarına değinmiş ve bebeğin henüz anne rahmindeyken kandan aldığı gıdayla anne sütünün eş değeri olduğunu ve bu sütün bebeğin gelişimi için çok yararlı olduğunu belirtmiştir (Tolunay, 2014: 6-10). Şair dönemin şartları gereği doktor tedavisinin yanında bu eserden de yararlandığını göstererek, zavallı bebeğin, süttten erken kesildiği için hastalandığını ve kalbinin zarar görüp yaralandığını belirtmiştir. Şair bu rahatsızlığı ileriki beyitlerin birinde,

İşte feleğin birinci zahmı
Sen bekle hemîşe lutf u rahmı

şeklinde hatırlatarak feleğin kalbinde açtığı ilk yara olduğunu belirtmiştir. Bu yaranın devamı onun köle pazarında satılması şeklinde kendini gösterecektir.

Sonuç

Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hâtırat adlı eserinde yer alan "Şairâne Nenni" adlı bölüm, şairin biyografisi ve yaşadığı dönemin incelenmesi açısından dikkate değerdir. Eserdeki bu bölüm, bir ninni formunun şair tarafından kendisine yöneltilmesinden dolayı da farklılık oluşturan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin bir cariye oluşu ve annesinden ayrı olması da yine şiirin ilginç yönlerinden biridir. Gülperî Hanım bu şiiriyle yalnız bir ninniye dillendirmekle kalmamış, kendi hayatı ve duygusal dünyası hakkında da bizlere küçük ipuçları vererek onu ve yaşadığı dönemi daha iyi tanımamızı sağlamıştır. Yapılan araştırmalar doğrultusunda şairin yaşadığı dönemin köle ve cariye pazarlarının kurulduğu ve henüz bebek denecek yaştaki çocukların çeşitli sebeplerle ailelerinden alınıp satıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum şairin duygularını anlama ve kelimeleri anlamlandırma açısından da araştırmacılara katkı sağlayacak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akgündüz, A. (1995). İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay.
- Arslan, M.(2002). Şeref Hanım, Dîvân, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Çelebioğlu, A. (1995). Türk Ninniler Hazinesi, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Devellioğlu, F. (1993). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara: Aydın Sami Kitabevi Yay.
- Parlatır, İ. (1987). Tanzimat Edebiyatında Kölelik, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eymen, F. S. (1996). Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye Tarihuha Tatavvuruhu, Kahire: Dârü'l- Arabiyye Li'l-Kitab.
- İhsanoğlu, E. (2006). Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları. İstanbul: IRCICA Yay.
- Kalyon, A. (2018). Hüsn ü Aşk, Ankara: Akçağ Yay.
- Kalyon, A. (2013), Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Dîvânı, Ankara: Akçağ Yay.
- Kalyon, A. (2017). "Mehmed Akif Ersoy'un Mısır Günleri", 80 Yıl Sonra Mehmet Akif Ersoy, İstanbul: Türkiye Yazarlar Birliği, s. 129.
- Kalyon, A. ve Kalyon, F. (2015). Mısır daki Türkçe El Yazmaları Hakkında Görüşler. International Journal of Languages' Education, 1(Volume 3 Issue 3), 1-10.
- Kalyon, A. ve Kalyon, F. (2014). Ayşe İsmet Teymûrî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara.
- Kalyon, A. ve Kozlu, Z. G. (2017) Prens Kadriye Hüseyin ve Eserleri, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları, sayı: 3, sayfa 51-63.
- Kalyon, F. (2015), Gülperî Hanım, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara.
- Kalyon, F. (2014), Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtırat, Ankara: Akçağ Yay.
- Kâşgarlı Mahmud (2006). Dîvânü Lugâti't-Türk, Çev. Besim Atalay, C.III, Ankara: TDK Yay.
- Kozlu, Z. G. (2018) Prens Kadriye Hüseyin, Nelerim, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- Kurnaz, C., Türküden Gazele (Halk ve Divan Şiirinin Müştarekleri Üzerine Bir Deneme), Ankara, Akçağ Yay.

Şemsettin Sami (1998). Kâmus-ı Türkî, Hazır. Ömer Faruk Akün, İstanbul: Alfa yay.

Tanrıbuyurdu, G. (2015). Klasik Türk Şiirinde Kadın Söyleminin İzinde: Şeref Hanım Divanında Ninniler, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt: 4, Sayı: 1, s. 112-120.

Tolunay, O. (2014). Türk Tıp Tarihinde Emzirme, Lokman Hekim Journal, Adana, 4(3), s. 6-10.

Tunç, S. (2012) Kahire Sarayında Bir Hanım Şair, Çeşm-i Âfet ve Dîvânı. Konya: Palet Yay.